

Окремі позиції, висловлені у монографії, на наш погляд, є відверто помилковими. Так, автор, встановлюючи критерії відмежування небережного вбивства від умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, зазначає, що «відповідальність за ч. 2 ст. 121 КК України настає лише за умови, що при вчиненні протиправних дій винний передбачав можливість заподіяння тяжкого тілесного ушкодження і бажав або свідомо допускав настання смерті» (с. 116).

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що поява рецензованої праці стала вагомою подією у правничому житті України. Висловлені зауваження і міркування не виключають загальної позитивної оцінки монографічного дослідження О. В. Гороховської і, крім того, мають дискусійний характер. Результати наукової роботи і висловлені автором пропозиції служитимуть як удосконаленню кримінально-правових норм, поліпшенню практики застосування відповідних положень КК, так і використанню у подальших наукових дослідженнях.

*В. Тютюгін, кандидат юридичних наук,
професор кафедри кримінального права
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*

*О. Ус, кандидат юридичних наук,
асистентка кафедри кримінального права
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*

Система національного законодавства в контексті права (лібертарно-легістський підхід)¹

Дослідження Є. П. Євграфової поза всяким сумнівом присвячено актуальній теоретичній і практичній проблемі. Як слушно підкреслює авторка, «Україна на сьогодні переважно має ту систему законодавства, яку вона отримала в “спадщину” від колишньої Української РСР і від якої вона поступово відходить, проводячи змістовні зміни в законодавстві...» (с. 62). Зрозуміло, що це зумовлює значний науково-практичний інтерес до питання про засади системи національного законодавства і фактори формування даної системи, які аналізуються відповідно в 3 та 4 розділах монографії. Проте перед цим доцільно з'ясувати, що являють собою система законодавства і система права, форми права і джерела

¹ *Євграфова Є. П.* Система національного законодавства в контексті права (лібертарно-легістський підхід): Монографія. — К., 2007. — 184 с.

права. Ці класичні для теорії держави і права питання досліджуються авторкою в 1 і 2 розділах. Отже, структуру монографії можна вважати вдалою і доволі логічною.

Приємне враження створює також зміст роботи. Наприклад, Є. П. Євграфова справедливо зазначає, що законодавство не завжди може повністю або в окремих положеннях відповідати праву (с. 12); вона слушно зауважує, що характеристика законодавства як високоорганізованого, цілісного і узгодженого явища є здебільшого компліментарною (с. 16). Оригінальною є мотивована пропозиція розглядати право як джерело законодавства, а не навпаки (с. 42): вона дозволяє ще раз підкреслити пріоритет права над державою і законодавством.

Цікавим і корисним є також загальнотеоретичний аналіз юридичної природи рішень Конституційного Суду України з питань визнання неконституційними правових актів і їх офіційного тлумачення та висновків Конституційного Суду України (с. 50–55). Увагу науковців має привернути ґрунтовне порівняльне дослідження термінів «засади», «порядок», «основи», які часто-густо використовуються у вітчизняній правовій системі (с. 63–72).

Заслуговує на підтримку авторська позиція про недоцільність протиставлення принципів верховенства права і верховенства законів (с. 101–102); саме їх гармонійне поєднання (наскільки ми зрозуміли задум авторки) і лежить в основі лібертарно-легістського підходу, схильність до якого вона виявляє в своїй монографії.

Проте деякі ідеї Є. П. Євграфової виглядають недостатньо обґрунтованими. Так, на нашу думку, доволі сумнівно, що поняття «законодавство» охоплює лише закони, декрети Кабінету Міністрів, а також рішення і висновки Конституційного Суду України (с. 32). По-перше, це не узгоджується з традиційним для романо-германської правової системи розумінням законодавства як сукупності всіх нормативно-правових актів (законів в матеріальному значенні). Широке розуміння законодавства також не суперечить Конституції України. По-друге, навряд чи доцільно включати до законодавства рішення і висновки Конституційного Суду України, чия юридична природа суттєво відрізняється від юридичної природи законів. Щонайменше, ця цікава пропозиція потребує наведення додаткових аргументів, ніж ті, що містяться в підрозділі 2. 3.

Ще одне зауваження: Є. П. Євграфова визначає свою роботу як дослідження системи національного законодавства на засадах лібертарно-легістського підходу (с. 5). На нашу думку, заявка на використання цієї концептуальної засади виглядала би більш переконливо, якщо б робота починалася саме з концентрованого викладення сутності цього підходу

і відмежування його від інших (альтернативних) концепцій. Крім того, не зовсім зрозуміле те значення терміна «лібертарний», в якому він використовується в монографії. Ймовірно, таким чином автор демонструє свою прихильність до основних ідей лібертаріанства як наряду сучасної політичної філософії (див. с. 97)? Якщо це так, то автор мав би викласти особливості лібертаріанського розуміння категорій свободи, рівності і справедливості та продемонструвати, як конкретно вони впливають на формування системи права і законодавства. Особливо цікавим у цьому аспекті було б порівняння «лібертарно-легістського» погляду на засади системи законодавства з відповідними уявленнями, що існують у межах інших сучасних концептуальних підходів. Сподіваємось, що відповідь на ці питання авторка дасть у своїх наступних роботах.

М. Цвік, доктор юридичних наук, професор,
академік Академії правових наук України